

**A NEMZETI BIZOTTSÁGOK MEGALAKULÁSA
ÉS MŰKÖDÉSE HEVES MEGYÉBEN
(1945—1946)**

Dr. NAGY JÓZSEF

1944 őszén a győzelmesen előnyomuló szovjet hadsereg elérte Heves megye határát s megkezdte a megye felszabadítását. A megyében levő fasiszta alakulatok elkeseredett harcok árán lépésről lépésre adták fel hadállásaikat, megnehezítve a Vörös Hadsereg előnyomulását, s meghosszabbítva a polgári lakosság szenvedéseit. A visszavonuló alakulatok a legféktelenebb barbársággal pusztítottak minden értéket, figyelmen kívül hagyva, hogy az hadászati objektum volt-e vagy nem. A felszabadulásról beérkezett községi jelentések tömegesen számolnak be templomok, iskolák, lakóházak, patakhidak felrobbantásáról, élő állatok elhurcolásáról, a villanyvezeték tönkretételéről. 108 patakhidat robbantottak fel a megyében és tönkretették a villanyhálózat 70%-át [1]. A hadi jellegű objektumok természetesen méginkább megsínylettek a fasiszták pusztítását. Egercsehiben felrobbantották a generátorokat és az osztályozó épületet, a tárnákat pedig vízzel árasztották el, Bélapátfalván a legfontosabb gépaikatrészeket leszerelték és elszállították. A hadászati szempontból nem jelentős eger - putnoki vasútvonalat több mint 20 helyen felrobbantották, felrobbantottak többek között két alagutat és számos vízáteresztőt.

Ezeknek a rombolásoknak nagy része egyáltalán nem volt hadi fontosságú, hanem kizárólag a polgári lakosság ellen irányult. Ennek a vandalizmusnak egyetlen célja, hogy a helyreállítási munkát megnehezítse, a normális élet kibontakozását hátráltassa, s ezáltal a lakosságban elégedetlenséget keltsen a kialakuló demokratikus államhatalommal szemben.

A Szálasi-kormány kiűritési felhívásának eleget téve, elmenekült állomáshelyéről a jobboldali beállítottságú megyei és városi vezetőség, sőt a községi előljárók egy része is. Heves megye tehát 1944 novemberében lerombolva és kifosztva, egykori uraitól és vezetőitől elhagyatva érte meg a Vörös Hadsereg felszabadítását.

Heves megye az ország területének arra a részére esik, ahol a Vörös Hadsereg harca viszonylag hamar meghozta a felszabadulást, ahol a német és nyilas rémuralom nem tobzódott olyan sokáig, mint Budapesten, vagy az ország más területein. A Vörös Hadsereg egységei no-

vember 7-én lépik át a Tiszát Tiszafürednél és december végére megtisztítják a megyét az ellenségtől [2]. Eger november 30-án szabadul fel a német megszállástól, akkor, amikor a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front közzéteszi programját a debreceni Néplapban. Ekkor tehát még nincs sem politikai, sem államhatalmi szerv, mely a felszabadult országrészeket egységesen irányítaná. Ilyen körülmények között a helybenlévő demokratikus elemekre várt a feladat, hogy felrázzák a népet kábultságából, megszervezzék a fasiszta maradványok elleni harcot, létrehozzák a demokratikus közigazgatást és megindítsák az újjáépítést.

A felszabadulás után elsőnek a kommunisták álltak talpra, s létrehozták a Magyar Kommunista Párt helyi szervezetét. Pár nappal a felszabadulás után már megjelent a kommunista párt röplapja, mely munkára, a romok eltakarítására, az új élet megindítására hívja fel a dolgozókat. „Magyarok! Munkások! Elvtársak! A rabbilincsek lehullottak. Saját sorsunk felett magunk határozhatunk. Csak egy út van: végezni a kapitalizmus, a feudális reakció, a fasiszmus kizsákmányoló politikájával. Egyedül a Magyar Kommunista Párt hivatott arra, hogy a munkások, dolgozó parasztok és szellemi munkások demokratikus Magyarországot felépítse” [3].

Pár nappal a kommunista párt létrejötte után megalakult a Szociáldemokrata Párt és a Független Kisgazdapárt helyi szervezete is. A szovjet parancsnoksággal egyetértésben a pártok jelölései alapján megválasztották a megye és a város új vezetőit is. A megye főispánja Millassyn Kornél nyugalmazott ezredes, alispánja Barta István megyei tisztviselő, polgármester pedig Takács László tisztviselő lett. A közigazgatási szervező munka beindítása után, december 18-án érkeztek Egerbe a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front küldöttei, akik a városház tanácstermébe összehívott rögtönzött gyűlésen ismertették a függetlenségi front programját. Ekkor alakul meg az egeri Nemzeti Bizottság és ekkor választják meg az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe küldött képviselőket is. Az alakulógyűlés határozata szerint „a jelenlevőkből megalakult Nemzeti Bizottság egyhangú határozattal elnökké választja Millassyn Kornél nyugalmazott ezredest és titkárrá Szabó Sándor városi becsúst”. Ugyancsak az alakuló értekezlet „egyhangúlag közfelkiáltással” Csirmaz Dezsőt és dr. Négyessy Árpádot választotta meg Eger és a megye részéről az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagjául [4].

A Nemzeti Bizottság létrehozása kétségtelenül bátor kiállítás volt az egeri demokratikus elemek részéről még akkor is, ha ebben az irányban az indító lökést a függetlenségi front kiküldöttei adták is meg. Bár a hadszíntér nem volt már Eger közvetlen közelében, Egercsehi alól még idehallatszott az ágyúdörgés, s az Egerben és környékén élő reakciós erők bíztak a fasiszta csapatok visszatérésében.

Az egeri Nemzeti Bizottság december 18-án a megalakulást bejelentő elvi deklaráción túlmenően lényegében nem hozott olyan határozatokat, amelyek változást jelentettek volna a város, vagy a megye életében. A megalakult Nemzeti Bizottság — melynek munkájában kezdetben a kommunisták, szociáldemokraták és kisgazdák vettek részt — december 22-én már ismét ülésezett, s ezen az ülésen bontakoztak ki

inkább a Nemzeti Bizottság működésének körvonalai. „A Nemzeti Bizottság határozatilag kimondja, hogy mindaddig, amíg központi kormány a felszabadult országrészekben rendeleteinek érvényt tud szerezni, a Nemzeti Bizottság Heves vármegyére és Eger városára jogforrásként működik” [5].

Figyelemre méltóak a december 22-i ülésnek azok a határozatai, amelyek a fasiszta elemek felelősségrevonásáról intézkednek. „Utasítja a Nemzeti Bizottság a Királyi Törvényszéket, hogy az elmenekült nyilasok, fasiszták és német bérencek távollétükben, az ittmaradtak pedig személyükben az 1921. évi törvények alapján vád alá helyeztessenek, illetve a később felállítandó Néptörvényszék felállítását és a fenti ügyek letárgyalását készítse elő.” Ugyanennek a határozatnak egy másik pontja megbízza a Nemzeti Bizottság elnökségét, hogy „szervezze a közhivatalok tisztviselői részére az igazoló bizottságot, mely a legrövidebb időn belül állíttassék fel és mely bizottság előtt valamennyi köztisztviselő az elmúlt évek alatti, különösen pedig 1944. március 19-e utáni magatartását igazolni köteles” [6]. Különösen akkor jelentősek ezek a határozatok, ha figyelembe vesszük, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány még csak ekkor alakult meg, s a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front itt járt kiküldöttjei is legfeljebb csak a terveket, elképzeléseket ismertethették a megalakult Nemzeti Bizottság tagjaival.

Az egrí Nemzeti Bizottság létrejötte után csakhamar megalakultak a községi nemzeti bizottságok is. 1945. január 2-án Szabó Istvánnak, az Ideiglenes Nemzeti Kormány kiküldöttjének jelenlétében alakult meg a gyöngyösi nemzeti bizottság [7]. A 12 tagú bizottságban a kommunista párt, szociáldemokrata párt, kisgazdapárt és parasztpárt 3—3 taggal képviseltette magát. A legtöbb községben a nemzeti bizottságok a rendelkezéseknek megfelelően paritásos alapon jöttek létre, találunk azonban olyan községeket is, ahol egy párt igyekezett kisajátítani a nemzeti bizottságot, vagy legalábbis jelentős többségre igyekezett szert tenni. Kompolton pl. 1945. február 7-én a kisgazdapárt gyűlést hív össze azzal a céllal, hogy a nemzeti bizottságot újraválasszák. A gyűlés elnöke bejelenti, hogy a nemzeti bizottság lemond, utána pedig a kisgazdapárt elnöke újabb 6 személyt javasolt a párttagok közül, akiket egyhangúlag elfogadtak [8]. Tarnaméran 1945. februárjában ugyancsak a kisgazdapárt soraiból kerültek ki a nemzeti bizottsági tagok, mivel a beküldött jegyzőkönyv szerint más párt nem működött [9]. Poroszlón még március 30-ig sem alakult meg a nemzeti bizottság, mert a kisgazdapárt egyedül 12 helyet követelt a nemzeti bizottságban, annyit, mint a másik három működő párt együttvéve [10].

Találunk azonban olyan eseteket is, amikor a kommunisták részéről voltak túlkapások a nemzeti bizottsági helyek elosztásánál. Egerbaktán a nemzeti bizottság tagjainak 80%-a kommunista, 20%-a kisgazda volt [11]. Kerecsenden a nemzeti bizottság 12 tagja közül 6 kommunista volt, 2 szociáldemokrata, 2 kisgazda és 2 parasztpárti [12].

A kommunisták általában jelentős szerepet játszottak a községek felszabadulás utáni életében. Számos község nemzeti bizottsága választott kommunista elnököt, vagy ha az elnök más pártból való volt, akkor

az alelnök vagy a titkár volt kommunista. A legjelentősebb ipari vagy agrárproletár vidékeken mint Tiszafüred, Tiszanána, Füzesabony, Kerecsend, Egerszalók, Egercsehi, Sirok, Pétervására megfigyelhető a kommunisták térhódítása. A tiszafüredi községi s egyben járási nemzeti bizottság pl. 1945 márciusában azzal indokolja a megyei nemzeti bizottsághoz késedelmesen beküldött névsorát, hogy „... az elnök Roffa Lajos, akit egyhangúlag vártunk haza és megérkezéig elnököt nem választottunk”. Roffa Lajos 1919-es veterán volt, a párt régi harcosa, aki csak 1945 tavaszán tért haza internálótáborból [13].

Több községben a nemzeti bizottság létrehozását egybekapcsolták a képviselőtestület újjáalakításával és a községi közigazgatás újjászervezésével. Demjénben, Füzesabonyban, Karácsondon a nemzeti bizottság elnöke lett a községi bíró, helyettese pedig a törvénybírói tisztet látta el [14]. Füzesabonyban és Kerecsenden a nemzeti bizottsági elnök volt a polgárőrség parancsnoka is, Kerecsenden ezen túlmenően még a megalakított községi földigénylő bizottság elnöki pozícióját is betöltötte.

A megalakult nemzeti bizottságok tagjai kezdetben pártállásra való tekintet nélkül egyek voltak a demokratikus újjászületés kérdésében. Azokban a községekben, ahol csak egy-két párt működött, pártonkívülieket is választottak meg a nemzeti bizottságokba. Karácsondon 3 taggal, Nagyfügeden 4 taggal volt képviselve a község pártonkívüli lakossága [15]. Tarnamérán, ahol csak egy párt működött, s így a paritásos összetételnek nem tudtak eleget tenni, foglalkozás és vagyoni helyzet szerint differenciálták a lakosságot, s a 9 tagú nemzeti bizottság három kisbirtokosból, három mezőgazdasági munkásból, egy gazdasági alkalmazottból, egy kőművesből és a tanítóból állt [16].

A községi nemzeti bizottságok összetétele általában megfelelt a községi lakosság társadalmi megoszlásának. Poroszlón 6 napszámos, 3 kis- és törpebirtokos, 3 kisiparos volt tagja a nemzeti bizottságnak. Erdőkövesden 3 napszámos és 3 törpebirtokos, Váraszón 3 kisbirtokos, 2 napszámos és egy gyári munkás, Istenmezején 4 földműves, 1 napszámos és 1 bányász volt a nemzeti bizottság tagja [17]. Tiszafüreden 7 földműves, 3 kisiparos, 2 munkás, 1 kiskereskedő, 2 alkalmazott tagja volt a 15 tagú nemzeti bizottságnak. Talán csak a hatvani nemzeti bizottság összetétele üt el ettől az általános képtől, ahol a 20 tagú bizottságnak mindössze 2 ipari munkás és 6 földműves volt a tagja, a többiek értelmiségiek, kisiparosok és alkalmazottak voltak [18].

A nemzeti bizottságoknak igen nagy volt a politikai és államhatalmi szerepe és felelőssége. A nemzeti bizottságok kezdetben kezükben tartották a végrehajtó hatalmat is. Nem csupán határozatok születtek, hanem gondoskodtak azoknak megvalósításáról is, előbb úgy, hogy maga az elnökség hajtotta azokat végre, később pedig végrehajtatta a kialakult közigazgatási apparátussal. A nemzeti bizottságokra hárult a közigazgatás megszervezésének a feladata is. 1945. január 19-én az alispán rendeletben hívja fel a főszolgabírókat és polgármestereket, hogy a közigazgatást a nemzeti bizottságok közreműködésével szervezzék meg [19]. Ezzel párhuzamosan megindul az ideiglenes községi és városi képviselő-

testületek kialakítása is. A közigazgatás további demokratizmusa sok esetben attól függött, hogy a helyi nemzeti bizottságok milyen erélyesen léptek fel.

Az egerszalóki nemzeti bizottság megalakulása után a következő határozatot hozta: „A községi elöljáróság felszólítandó, hogy tekintse magát felosztatottnak. A mai naptól a község ügyeit a nemzeti bizottság intézi. Fontos kérdésekben tagjai együttesen döntenek, kisebb dolgokban az elnök belátása szerint cselekszik” [20]. Később, mikor február végén a közigazgatást újjászervezték, kommunista bírót állítottak a falu élére, a képviselőtestületbe pedig a pártok egyenlő arányban küldtek tagokat. Kerecsenden a nemzeti bizottság leváltotta a régi bírót, helyébe kommunistát választott, nem alkalmazta a régi jegyzőt, az alispán által ideiglenesen odahelyezett újabb jegyzőt pedig az igazoló bizottság távolította el [21]. A viszneki nemzeti bizottság 1945. május 11-én a kommunista párt javaslatára megtárgyalta a községi hivatalnokok ügyét. A nemzeti bizottság elnöke — aki egyben a helyi kommunista pártszervezet elnöke is volt — javasolta, hogy a közigazgatásból „a fasiszta érzelmű és a nép bizalmát nem bíró embereket el kell távolítani”. Elsőnek Hajdú István gazdasági elöljárót indítványozta eltávolítani, mivel az „hosszú éveken keresztül működött mint a vezető kormánypártok titkára”. Az öt pártból összetevődött 20 főnyi nemzeti bizottság a javaslatot egyhangúlag elfogadta. Másodiknak javasolta Ligeti Rezső vezető jegyző eltávolítását, mint aki németbarát, fasiszta érzelmű ember. „1935-ben nevezett az országgyűlési választásoknál a kispárt helyi titkárát, mert az a kormánypárt ellen agitált, a község házáról, ahol mint gyakornok működött, elbocsátotta” [22]. A bizottság ezt a javaslatot is elfogadta.

A községi rendőrség vagy polgárőrség megszervezése is legtöbb helyen a nemzeti bizottság feladata volt. Az új, demokratikus rendőrség létrehozásának nagy jelentősége volt a legkisebb községben is. A felszabadulással a csendőrség megszűnt, a háborús események következtében viszont elszaporodtak a lopások, fosztogatások. A rendőrség ugyanakkor a fegyveres erőt is jelentette a reakció elleni harcban. Azokban a községekben, ahol baloldali vezetés érvényesült, a rendőrség is kommunista befolyás alatt állt. Néha viszont éppen ezeken a helyeken erősen érvényesültek az 1919-es tendenciák. Füzesabonyban, Kerecsenden, Sirokban a rendőrség tagjai vörös karszalagot viseltek, és csak 1945 márciusában felsőbb utasításra vették azt le. Egercsehiben a helyi „bolsevik párt” által bányászfiatalokból szervezett fegyveres erőt „leninfiúknak” hívták és visszatetszést szült közöttük, amikor elnevezésüket rendőrségre változtatták [23].

A nemzeti bizottságok működésük kezdetén átfogták a társadalmi élet minden területét. Igazolói bizottságokat, szociális bizottságokat, tömegszervezeteket hoztak létre, toborzó bizottságokat küldtek ki a megyébe a demokratikus hadseregbe való toborzás lebonyolítására. Igazolói bizottságokat csak megyei, járási és városi szinten szerveztek, de ezek különösen az első időszakban nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. A gyöngyösi igazoló bizottságnál 1945 márciusában volt olyan

nap, amikor 72 tisztviselőt is leigazoltak. A kommunista és szociáldemokrata párt elítélte ezt és kimondotta: „Az igazoló bizottság mostani, a törvény szellemével homlokegyenest ellenkező működését helyteleníti és visszavonja megbízottját az ülésekről” [24]. Ezután a nemzeti bizottság ülésén szabályozták az igazoló bizottság működését és kevesebb kifogás merült fel a további munkával kapcsolatban. Az igazoló bizottság működése kifogásolható volt Egerben és Hatvanban is.

1945 tavaszán a nemzeti bizottságok támogatásával jöttek létre az ifjúsági és nőszervezetek. Egerben március 25-én a volt Legényegylet épületét zsúfolásig megtöltötte az ifjúság, ahol a nemzeti bizottság elnökének beszéde után megalakult a DISZ [25]. A füzesabonyi nemzeti bizottság március 22-i ülésén felszólította a politikai pártok vezetőit, hogy gyűléseiken ismertessék az egységes demokratikus nőszervezet és ifjúsági szervezet létrehozásának szükségességét [26]. Gyöngyösön és Hatvanban ugyancsak a nemzeti bizottságok támogatásával jött létre az ifjúsági szervezet. 1945 nyaráig a pártoknak a községekben még nem voltak ifjúsági szervezeteik, s a MADISZ tömörítette magában az egész ifjúságot. A községi nemzeti bizottságok nemcsak bevonták a helyreállítási munkába a fiatalokat, hanem igényeiket is igyekeztek kielégíteni. Mivel legtöbb helyen nem volt kultúrház, a földesúri kastélyok lefoglalt termeit adták át használatra az ifjúságnak, vagy ideiglenesen magtárakat alakítottak át kultúrtermekké.

1945 januárjában az Ideiglenes Nemzeti Kormány felhívására a nemzeti bizottság megindította a toborzást a megye területén. Nemzeti bizottsági tagok, munkások és értelmiségiek járták a falvakat, buzdították a fiatalokat a demokratikus hadseregbe való belépésre. A több éves háború ellenére tömegesen jelentkeztek fiatalok az új hadseregbe [27]. A főispán és a 74. kiegészítő parancsnokság márciusban nyilvánosan mondott köszönetet a nemzeti bizottságnak, amiért lelkes és fáradságot nem ismerő munkával elősegítette a hadseregszervezést. Két hónap alatt csaknem tízezer fiatal jelentkezett Heves megye területéről honvédségi szolgálatra.

A nemzeti bizottságok harcoltak az iskolai oktatás megindításáért is. Főleg az egri és pétervásári járásban számos községben megrongálódott az iskola a harcok következtében. A nemzeti bizottságok felmérték a károkat, mozgósították a lakosságot az újjáépítés megindítására és társadalmi munkával állították helyre a középületeket. Építőanyag hiányában rendszerint használaton kívül álló vagy túlságosan megrongált épületek anyagát használták fel a községháza vagy az iskola újjáépítéséhez, hogy a tanítás megindulhasson.

A megyei nemzeti bizottság részéről azonban megvolt a törekvés arra is, hogy az iskolában új szellemben folyjon a tanítás. Már az 1944. december 22-i ülésen „felhatalmazza a nemzeti bizottság az elnökséget, hogy az egri tanári és tanítói karnak új szociális és demokrata irányban kiépülő programnak megfelelő tanítási elvekről tartson előadást” [28]. A nemzeti bizottság támogatásával elsők között alakul meg a Köznevelők Szabadszervezete, mely 1945. április 12-én már a nemzeti bizottság támogatását kéri a pedagógusok „átképző tanfolyamának”

a megrendezéséhez. A szabadszervezet május 2—5 között kívánta a tanfolyamot megrendezni, ezen túlmenően pedig heti egy alkalommal politikai vitadélutánat kívántak tartani [29].

Igen nagy jelentőségű, különösen 1945 elején, a nemzeti bizottságok gazdasági szervező és irányító munkája. Ez főleg két területen nyilvánult meg. Egyik a közvetlen újjáépítő- és termelőmunka beindítása mind az iparban, mind a mezőgazdaságban, a másik pedig a községi földigénylő bizottságok létrehozása és a földosztás gyors lebonyolítása, amely a politikai célkitűzéseken túlmenően igen fontos termelési feladat is volt.

Egerben a nemzeti bizottság már decemberben felhívást intézett a kereskedőkhöz és iparosokhoz, hogy kezdjék meg a munkát. Felmérték a németek által okozott károkat, újjáépítési bizottságot hoztak létre, üzemvezetőket állítottak egyes üzemek élére. Borsodnádásd csak december végén szabadul fel, de január 9-én a szovjet katonai parancsnokság felkérésére az egeri nemzeti bizottság már megbízza Nemess Aladár egeri mérnököt az üzem vezetésével. Megbízását a következőképpen indokolja: „Miután a közlekedési eszközök hiányában Miskolc nem tud érintkezni Borsodnádásddal, az orosz katonai parancsnokság intézkedésére a gyárat üzembe kell helyezni és ezért a Magyar Nemzeti Bizottság egeri, illetve Heves megyei végrehajtó bizottsága mérnök urat alkalmazza az elmenekült tisztviselők és üzemi vezetők helyett az üzem teljes erővel való megindítására, gyárvezetői korlátlan jogkörrel és kötelességekkel” [30].

A nemzeti bizottság szervezte meg a Kazincbarcikáról Egerbe jövő villamos távvezeték helyreállítását, a nemzeti bizottsághoz fordultak az üzemek és szakszervezetek bérügyekben, innen várták az üzemi tervek jóváhagyását. A legkülönbözőbb gazdasági kérdésekben kellett döntenie a nemzeti bizottságnak. Ugyanezt az általános tevékenységet megfigyelhetjük a jól működő községi nemzeti bizottságoknál is. A füzesabonyi nemzeti bizottság 1945. február 26-i ülésén úgy határoz, hogy a „fogott lovakat a hadi kárt szenvedett és kizárólag földműveléssel foglalkozó gazdáknak kell odajuttatni” [31]. A március 22-i ülésen ezt azzal a helyes határozattal egészítik ki, hogy „el kell venni a lovakat a termelésben részt nem vevő tulajdonosoktól és 25 kh-ig csak két lovat alkalmazhatnak a gazdák, s a fölös lovakat ló nélküli gazdáknak kell juttatni” [32].

A füzesabonyi nemzeti bizottság március 22-i ülése más fontos kérdésekben is határoz. Elhatározza a borsóőrzésre igénybevett törpebirtokosok mentesítését, hogy a mezőgazdasági munkálatokat el tudják végezni. A közmunkával kapcsolatos panaszok megszüntetése érdekében 16 és 65 év között kiterjeszti a közmunkát minden lakosra, hangsúlyozva: „ez alól a kötelesség alól csak késpénz ellenében legyenek mentesíthetők azok, kik személyesen nem hajlandók közmunkára menni”. A kömlői nemzeti bizottság 1945. március 27-i ülésén elhatározza, hogy havi 500 pengőt folyósít a rendőröknek, s mindaddig, míg a szükséges fedezetről a megyei szervek gondoskodnak, a nemzeti bizottsági tagok előlegezik az összeget.

Az egerszalóki nemzeti bizottság 1945. április 14-i ülésén határozatot hoz a község határában lévő főkáptalani magtárban tárolt terménykészlet lefoglalásáról. Határozott baloldali meggyőződést tükröz vissza a nemzeti bizottság döntésének indoklása: „Az állam segítségére a község jelenleg nem számíthat, ezért javasolja a szóban forgó termények község javára való igénybevétele, meg azért is, mivel nyilvánvaló, hogy országunkat a társadalmunkban uralkodó feudális nagybirtokrendszer vitte bele a háborúba. Ezért a lakosság jogosan elvárhatja, hogy a nagybirtok itt-ott orvosolja a háború következményeképpen ráncszakadt országos szerencsétlenséget” [33]. Később a káptalani erdőben lévő kivágott fát is lefoglalta a község részére a nemzeti bizottság.

A nemzeti bizottságra hárult a földosztás előkészítése, sőt több helyen lebonyolítása is. Kiskörén, Nagyvisnyón, Tarnamérán nem alakult külön földigénylő bizottság, hanem a nemzeti bizottság látta el ezt a feladatot is. Egerszalókon már február végén népgyűlést hívott össze a nemzeti bizottság, hogy a káptalani földek sorsa felől döntsenek, s mire az Ideiglenes Kormány földreformrendelete megjelent, akkor már kész tervük volt a föld felosztására. A kommunista párt pétervásári nagygyűlésén már február 10-e körül több mint ezer ember követelte a földosztás megvalósítását, s követelésüket támogatták az egercsehi bányászok is [34]. A földért folyó harcnak a kommunisták álltak az élén és ebben a kérdésben a falusi lakosság jelentős része a kommunistákat követte.

A kommunista párt más területen is elősegítette a földreform mielőbbi megvalósítását. A megyei nemzeti bizottságban erős befolyása volt a kommunista pártnak. Ekkor már a nemzeti bizottság elnöke is kommunista volt és a kommunisták álláspontját támogatták a szociáldemokrata párt és a parasztpárt képviselői is. Megyei viszonylatban azt látjuk, hogy azokban a községekben, ahol erős nemzeti bizottság volt, vagyis a nemzeti bizottság kommunista vagy baloldali befolyás alatt állt, a földreform előkészítése, a községi földigénylő bizottságok megalakítása és magának a földreformnak a lebonyolítása gyorsan és helyesen történt meg.

Közvetlenül a földreform törvény megjelenése után a megyei nemzeti bizottság „a kommunista párt egri szervezetének javaslatára határozatot fogadott el és körlevélben értesítette a megye összes nemzeti bizottságait a földigénylő bizottságok megalakításának szükségességéről” [35]. Ugyancsak a megyei nemzeti bizottság már március 3-án arra hívja fel Átány, Kömlő és Sarud nemzeti bizottságainak figyelmét, hogy készítsenek tervezetet a községük határában elterülő szatmári püspöki birtok felosztására és megművelésére [36]. A mátradercskei nemzeti bizottság pedig már március 10-én arról értesíti a megyei nemzeti bizottságot, hogy a község határában levő Károlyi-uradalomból földet oszt a község lakosságának [37].

A nemzeti bizottságok gondoskodtak a kiosztott földek megműveléséről és bevetéséről is. A kiskörői nemzeti bizottság március végén hozott határozatában minden fogattal rendelkező gazdát arra kötelezett, hogy szántson, aki pedig ennek nem akart eleget tenni, azt közmunkára

rendelték ki [38]. Hasonlóan intézkedett a tiszánánai és egerszalóki nemzeti bizottság is. A vetőmag biztosítása céljából is sok helyen lefoglalták az uradalmi magtárakban levő terményeket. Március 21-én a recski nemzeti bizottság tudomására jutott, hogy a laki birtok magtárából a jószágigazgató 12 q búzát, bükkönnyt és heremagot akar elszállíttatni. A nemzeti bizottság megtiltotta a termény elszállítását, a magtárt pedig lefoglalta [39].

1945 őszéig a nemzeti bizottságok működésére, a pártok közötti egység, a demokratikus kibontakozás őszinte óhaja nyomta rá a bélyegét. A nemzeti bizottságokba tömörült pártok egyetértettek a demokrácia, az újjáépítés, a földreform kérdésében. Az 1945. június 1-én megalakult megyei nemzeti bizottság még egyöntetűen foglalt állást a pártok közötti jó együttműködés és a népi demokrácia mellett. „Magyarországon népi demokráciát kell felépíteni — mondja a határozat —, mert ez egy fejlődési folyamat. A Függetlenségi Frontba tömörült pártok közös munkáját segítse elő a nemzeti bizottság, mert ez a nemzeti bizottságok fő feladata” [40].

Az 1945-ös választások után megváltozik a helyzet a nemzeti bizottságokban. A választások után országszerte megélnékülő reakció érezte hatását a Heves megyei nemzeti bizottságok működésénél is. A nemzeti bizottságok kisgazdapárti tagjai a reakció befolyása alá kerülnek, illetve a kisgazdapárt olyan tagokat küld a nemzeti bizottságba, akik nem értenek egyet az ország népi demokratikus fejlődésével. A pétervásári járási nemzeti bizottság kisgazda tagjai nem jártak el a nemzeti bizottság üléseire, s ez által lehetetlenné tették a közös határozatok meghozatalát. Az egri nemzeti bizottság kisgazda tagjai keresztülvitték, hogy a nemzeti bizottság foglalkozzon a Petró-féle szőlő ügyével [41]. Ezt a szőlőbirtokot 1945-ben felosztották, s volt tulajdonosa a kisgazdapárt segítségével akarta visszaszerezni. Csak a munkáspárti bizottsági tagok határozott fellépése akadályozta meg a szőlő visszaadását.

A megélnékülő reakció elleni ellentámadás országosan 1946. március elején a Baloldali Blokk létrehozásával bontakozik ki. Ennek jegyében játszódik le Heves megyében is elsősorban a városokban, de több községben is az a tüntetés-sorozat, melyeken a nép követeli a közigazgatás megtisztítását a reakciós elemektől. A tüntetés hatására a megyei nemzeti bizottság 12 reakciós tisztviselő elbocsátására utasítja az alispánt [42].

A nemzeti bizottságban a reakció elleni harc főerejét a kommunisták jelentették. Megyei viszonylatban is elsősorban az ő érdemük számos demokratikus jellegű határozat meghozatala, a gazdasági és politikai élet demokratizmusának megteremtése. A kommunisták azonban csak úgy érthették el ezeket az eredményeket, hogy a nemzeti bizottság szociáldemokrata, parasztpárti és szakszervezeti tagjai mellettük álltak s így a jobboldalivá váló kisgazdapárti irányzatot elszigetelhetették. A kisgazdapárt gyöngyösi szervezetének lapja, a Gyöngyös és Vidéke még 1946 végén is a munkáspártok közötti nagy egyetértés miatt siránkozik. „A gyöngyösi nemzeti bizottságnak — írja a lap — 24 tagja van. Ezek

közül a szakszervezetek bevonása után 12 lett kommunista vagy szociáldemokrata, a többi három párt egyenlő arányban osztozott a megmaradt 12 tagságon. Amikor aztán divattá lett az, hogy a munkáspártok minden fontosabb esetben a pártfegyelem szent nevében kötelezték nemzeti bizottsági tagjaikat az egyöntetű szavazásra, akkor az agilisabb kompárt ragadta magához a vezetést” [43].

1946-ban, méginkább 1947-ben a nemzeti bizottságok szerepe és jelentősége már egyre inkább csökken. 1946-ban ritkábbak az ülések és a kialakított képviselőtestületek mellett nem tisztázódik kellően a nemzeti bizottságok szerepe. A nemzeti bizottság megyei szinten is mindinkább politikai tanácskozó testületté válik, ahol a különböző politikai pártok képviselői harcolnak pártjuk irányvonalaért. 1946-ban a B-listázásoknál, politikai megbízhatósági igazolásoknál még jelentős szerepet játszik a megyei nemzeti bizottság, de egyébként csak mint tanácsadó és ellenőrző szerv működik. 1947-ben és 1948-ban már nemzeti ünnepek megszervezése, az 1947-es választások előkészítése és lebonyolítása, a centenáris ünnepek megrendezése képezi megyei viszonylatban a nemzeti bizottság egyedüli munkáját. Még mielőtt a nemzeti bizottságok tevékenységét 1949 januárjában hivatalosan beszüntették volna, Heves megyében az lényegében már megszűnt.

A nemzeti bizottságok igen jelentős helyet foglalnak el népünk felszabadulás utáni történetében. A felszabadulás utáni időkben a nép választott szervei voltak még azokban a helységekben is, ahol nem baloldali, hanem kispolgári vezetők álltak a nemzeti bizottságok élén. A nemzeti bizottságok 1945—46-ban lényegében betöltötték hivatásukat, élére álltak az átalakulásnak abban az időszakban, amikor a reakció elleni harc, az újjáépítés, az ország demokratikus életének kialakítása minden erő összefogását követelte meg a magyar néptől.

J E G Y Z E T E K

- [1] Kolacskovszki Lajos: Heves megye felszabadítása a Vörös Hadsereg által 1944 őszén. (Kézirat, Egri Állami Levéltár.)
- [2] Fejezetek hazánk felszabadulásának történetéből. Bp. 1960. 18. old.
- [3] Kolacskovszki Lajos: I. m.
- [4] Egri Állami Levéltár (E. Á. L.) A/2/1945. A NB 1944. december 18-i ülésének határozatai.
- [5] E. Á. L. A/2/1945. A NB 1944. december 22-i ülésének határozatai.
- [6] Ugyanott.
- [7] E. Á. L. A/3/1945. A gyöngyösi NB megalakulása.
- [8] E. Á. L. A/3/1945. A kompolti NB újraválasztása.
- [9] E. Á. L. A/3/1945. Tarnamériai NB megalakulása.
- [10] E. Á. L. A/2/1945. Poroszlói NB megalakulása.
- [11] Szalkai M. János, Mező Sándor, Leskó József egerbaktai lakosok személyes visszaemlékezése.
- [12] Hajduhegyi János, Varga Károly, Sebestyén Mihály kerecsendi lakosok személyes visszaemlékezése.
- [13] E. Á. L. A/3/1945. A tiszafüredi NB újjáalakítása.
- [14] E. Á. L. A/3/1945. A demjéni, füzesabonyi, karácsondi NB-k alakuló ülésének jegyzőkönyvei.
- [15] E. Á. L. A/3/1945. Karácsondi és nagyfügedi NB-k alakuló ülésének jegyzőkönyvei.

- [16] E. Á. L. A/3/1945. Tarnamériai NB alakuló ülésének jegyzőkönyve.
- [17] E. Á. L. A/3/1945. Erdőkövesd, Istenmezeje, Váraszó NB-inck alakuló jegyzőkönyve.
- [18] E. Á. L. A/3/1945. Jelentés a hatvani NB összetételéről.
- [19] E. Á. L. A/3/1945. Alispáni rendelet a közigazgatás újjászervezésére.
- [20] Tanner József: Egerszalók. Bp. 1961. 244. oldal.
- [21] Hajduhegyi János, Varga Károly, Sebestyén Mihály kerecsendi lakosok személyes visszaemlékezése.
- [22] E. Á. L. 239/2/1945. Gyöngyösi főjegyzői hivatal iratai.
- [23] Horváth Nándor, Telek Lajos, Sztán Ferenc egercsehi lakosok személyes visszaemlékezése.
- [24] Barátság. (Az SZDP gyöngyösi szervezetének lapja.) 1945. márc. 25.
- [25] E. Á. L. A/2/1945. Jelentés a DISZ megalakulásáról.
- [26] E. Á. L. A/3/1945. Kivonat a füzesabonyi NB III. hó 22-i ülésének jegyzőkönyvéből.
- [27] Igazság. (Az SZDP egri szervezetének lapja.) 1945. márc. 29.
- [28] E. Á. L. A/2/1945. Az egri NB 1944. december 22-i ülésének határozatai.
- [29] E. Á. L. A/2/1945. Javaslat pedagógus továbbképzés beindítására.
- [30] E. Á. L. A/2/1945. Az egri NB gyárvezetői megbízást ad.
- [31] E. Á. L. A/3/1945. Kivonat a füzesabonyi NB 1945. február 26-i ülésének jegyzőkönyvéből.
- [32] E. Á. L. A/3/1945. Kivonat a füzesabonyi NB 1945. március 22-i ülésének jegyzőkönyvéből.
- [33] Tanner József: Egerszalók. Bp. 1961. 256. oldal.
- [34] Igazság. 1945. március 15.
- [35] Igazság. 1945. március 22.
- [36] E. Á. L. A/1b/1945. A megyei NB felhívása a földosztás előkészítésére.
- [37] E. Á. L. A/1b/1945. A mátraderecskei NB jelentése a földosztás megindításáról.
- [38] Szabad Nép. 1945. április 6.
- [39] E. Á. L. A/1b/1945. A recski NB jelentése.
- [40] E. Á. L. A/2/1945. A megyei NB 1945. július 7-i ülésének jegyzőkönyve.
- [41] Igazság. 1946. március 10.
- [42] E. Á. L. Letét: 2180. Alispán félévi jelentése 1946.
- [43] Gyöngyös és Vidéke. 1946. október 13.